

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

Indledning

Vor viden om livet som barn i antikken er begrænset, da datidens forfattere undlod at skrive specielt meget om netop dette emne. I Platons *Republikken* dukker diskussionen om kvinder op i sammenhæng med slaver og børn (431c). Det samme ses hos Aristoteles (*Pol.* 1260a), som ligefrem også var af den mening, at kvinder og børn lignede hinanden, selv udseendemæssigt (*Gen. An.* 728a17). I disse ofte patriarkalske samfund havde børn og kvinder en fælles minoritetsstatus og blev formentlig udsat for, hvad man i dag ville kalde, diskrimination: Mens studiet af kvinder og køn efterhånden er veletableret, så ser det anderledes ud med denne anden marginale gruppe, nemlig børn (Cohen 2007, 2). I de seneste år er der dog kommet mere fokus på børn og barndommen i antikken (Foxhall 2013, 54). Forskere er enige om, at man kan takke Philippe Ariès' bog, *L'enfant et la vie familiale sous l'ancien régime* fra 1960 (oversat til *Centuries of Childhood* i 1962) for at sætte fokus på netop dette emne. Hans udgangspunkt var middelalderen, men hans teser og idéer inddrog ligeledes antikken: Men hans værk har også modtaget betydelig kritik fra flere sider. Kritikken gik blandt andet på, at Ariès påstod, at de tidlige kunstneriske fremstillinger af børn portrætterede disse som værende "miniature voksne", hvilket betød, at konceptet barndom var ikke eksisterende: Han bliver husket for udtalelsen om, at verden har forsømt begrebet barndom som en separat fase i et menneskes liv, og at distinktionen mellem barndommen og voksenlivet ikke var til stede (Cohen 2007, 6). Nutidens forståelse og fortolkning af græsk kunst viser imidlertid, at der godt kan spores forskelle på frisurer og beklædning hos børn allerede tilbage i bronzealderen. En anden indflydelsesrig forsker er psykohistorikeren Lloyd DeMause, som generelt ikke var positivt stemt over for den måde børn var blevet behandlet på gennem historien. Han var af den overbevisning, at jo længere tilbage i historien man kom, jo værre var niveauet af omsorg for børn. Der var stor sandsynlighed for, at de blev dræbt, forladt, slået, terroriseret eller misbrugt seksuelt. Der er dog meget, der tyder på en positiv indstilling og behandling af børn i antikkens Attika. Børn var naturligvis et centralt element i videreførelsen af familien, og barnløse blev anset som udelige for og i samfundet: Så overraskende nok har der ikke været så meget forskning af barndommen i netop antikken, på trods af, at det ligger så forholdsvis tæt op ad andre socialhistoriske emner, såsom; familie, køn, kvindestudier, uddannelse, osv. Mark Golden er dog en af dem, som i sin bog, *Children and Childhood in Classical Athens*, 1990, har været med til at forme vores syn på børn og unges rolle i det græske samfund (Neils & Oakley 2003, 2). Det lader til, at børn har haft betydelige roller i religiøse og rituelle sammenhænge (Neils 2003, 139), så derfor belyses i denne artikel børns rolle og betydning i udvalgte kulturer i antikkens Grækenland med udgangspunkt i den materielle kultur. Der

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

fokuseres på materialet fra Athenakulten på Athens akropolis og Artemiskulten i Brauron. De centrale udgangspunkter er "peploscenen" fra Parthenon frisen og krateriskoi fra helligdommen i Brauron. Beskrivelsen af disse munder ud i en komparativ analyse og fortolkning, som vil være med til at belyse forskelle og ligheder hos henholdsvis Arrephoroi fra Athen og Arktoi fra Brauron.

Barndommen i det klassiske Attika

Athenske børn var egentlig sociale væsner stort set fra det øjeblik, de kom til verden. Selvom de var børn af to athenske borgere, var det ikke tilstrækkeligt for at blive medlem af *oikos* eller *oikia*, en husstand. For at få fuldbyrdet adgang, skulle man godkendes af *kyrios*, husstandens overhoved, hvis beslutning var baseret på en masse faktorer, såsom den optimale størrelse på familien og kønnet, hvoraf piger oftere end drenge blev nægtet adgang. Der blev afholdt to ceremonier for at markere denne begivenhed. På den femte eller syvende dag efter fødslen afholdt man *amphidromia*, som involverede en ofring. Faderen bar barnet rundt om husets ildsted, og kvinderne skulle gennemføre en rituel renselse. Andre familiemedlemmer og venner sendte gaver, men deltog ikke selv i begivenhederne, med mindre de havde været til stede ved selve fødslen. På dette tidspunkt pyntede man husets hoveddør med en olivenkrans, hvis det var en dreng, og med uld, hvis det var en pige (Golden 1990, 23). Hvis man havde råd til det, holdt man en ceremoni mere som bestod i, at barnet skulle navngives. Denne blev afholdt på den tiende dag efter fødslen, og hed *dekatē*. Der blev ligeledes ofret til guderne, og denne ceremoni var af mere festlig karakter, da alle kunne deltage (Golden 1990, 24). Drenge blev indlemmet i familiebaserede sociale grupper, som fx *genos* og *fratria* i en tidlig alder (Golden 1990, 25). Førstnævnte var kun for athenske borgere, mens *fratria* var muligt for alle at være en del af. Børnene blev introduceret til denne ved en festival kaldet *apaturia*, som blev afholdt hvert efterår. Børnenes alder ved denne festlighed er stadig uvist – nogle kilder foreslår, at de var nyfødte eller i hvert fald under ét år (Andoc. 1.125-126), tre, fire (Schol. Pl. *Tim.* 21B) og selv syv år gamle (Ar. *Ran.* 422). Drengenes debut i samfundslivet fandt sted allerede i treårsalderen, hvor de deltog i *Anthestria* festivalen, som traditionen tro blev markeret med gaver, som bestod af små vaser (figur 1), der var dekoreret med fremstillinger af børn. Pigenes rituelle kalender så anderledes ud end drengenes; nogle piger gjorde

Fig. 1: Anthestria, attisk, chous, rødfigur, 440-420 f.Kr., The Princeton University Art Museum

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

tjeneste som *arrephoroi* hos gudinden Athena, og som tiårig kunne man også ære gudinden Artemis som *arktos*. Disse var kulter, der havde til hensigt at forberede pigerne til ægteskabet (Golden 2003, 15): selv dukkerne, som disse piger legede med, forestillede ikke babyer, men derimod brude, hvilket tydeligt indikerer den fremtidige rolle de forventedes at få (Foxhall 2013, 58).

Religiøs praksis

De religiøse festivaler fyldte meget i befolkningens bevidsthed, og det var begivenheder, som man ofte skulle tage højde for i sin hverdag. Det kan være en jungle at holde rede i alle disse, da der i antikken lader til at have været lige så mange kalendere, som der var byer. Årets 12 måneder havde alle deres lokale navne, og disse blev som regel navngivet efter guderne og festivalerne. Den civile kalender og den religiøse kalender hang uløseligt sammen, og man levede ikke blot fra måne til måne, men fra festival til festival (Burkhardt 1985, 225). Den kalender, man kender mest til, er den attiske kalender, der blev etableret som en del af Solons love (Burkhardt 1985, 226). I Athen begyndte det nye år med den Panathenæiske festival i måneden kaldt *hekatombaion*, svarende til juli måned. Inden denne meget vigtige fest, var der en række festivaler, som foregik over to måneder, der markerede enden på året, deriblandt den natlige Arrephoria (Burkhardt 1985, 228). Få præsteskaber krævede professionelt engagement, livslang tjeneste var ikke almindeligt, og præster og præstinder kunne tjene mere end én gud ad gangen. Hver helligdom havde sit eget skema og ofringer kunne finde sted årligt, månedligt eller i nogle tilfælde dagligt (Cole 2004, 122). Det krævede derfor ikke en speciel uddannelse eller erfaring for at gå i tjeneste i en helligdom, men man skulle uden tvivl være godt kendt med den enkelte helligdoms traditioner og ritualer (Cole 2004, 123). Bygningerne i helligdommen krævede regelmæssig vedligeholdelse, og de gaver, der blev dedikeret til guderne krævede beskyttelse og konservering. Ansvaret for administrationen af helligdommen samt udførelsen af ritualerne lå hos de officielt udpegede præster eller præstinder og deres medhjælpere (Cole 2004, 122). For at dette ritualsystem kunne fungere, måtte man sætte sin lid til en velinformeret befolkning, samarbejdende embedsmænd, engagerede lovgivende forsamlinger og generøse velgørere. De valgte magistrater stod for ledelsen af festivalerne, og lovgivende forsamlinger var ansvarlige for reguleringen og finansieringen af de officielle ritualer, og overvågede samtidig de officielle ofringer til guderne (Cole 2004, 123). Fordelingen af præsteskaber havde tendens til at følge de sociale distinktioner af køn, hvoraf mandlige guddomme oftest havde mandlige præster og kvindelige guddomme præstinder. De gange hvor dette ikke var tilfældet, så var det mere almindeligt, at gudinder havde præster end, at mandlige guder havde præstinder (Cole 2004, 126).

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

Arrephoria

Athens byguginde er Athena, der er datter af Zeus og Metis. Hun er blandt andet gudinde for krig (Tortzen 2009, 275), og sammen med Hefaistos er hun skytsgud for håndværkerne. Hun er ligeledes beskytter af videnskaben og kunsten (Tortzen 2009, 276) og opfinder af væven og arbejdet med uld (Burkhardt 1985, 141). Athena er en gammel gudinde og findes nævnt i liniær Bindskrifter fra Knossos. Bynavnet Athen må naturligvis være afledt af hendes navn, hvilken hun vandt herredømmet over for næsen af Poseidon, fordi hun gav kong Kekrops og hans folk oliventræet. Athena er en jomfrugudinde, hvilket gav navnet til det store Athenatempel på Athens akropolis, nemlig *Parthenon*, som er afledt af ordet *parthenos*, der betyder jomfru (Tortzen 2009, 276). Athenas attributter i ikonografien er våben, og hendes varemærke er ægiden, et magisk gedeskind, som skræmmer hendes fjender bort (Burkhardt 1975, 140).

Arrephoria var en festival, der foregik om natten til ære for Athena. Disse festligheder markerede afslutningen på de to unge pigers, arrephoroi, præstelige tjeneste, efter at have boet på Athens akropolis i et helt år (Burkhardt 1985, 228). Disse piger var mellem syv og 11 år gamle og kom fra gode athenske familier (Robertson 1983, 241). De blev valgt ved håndsoprækning på folkeforsamlingen, hvor der forinden formentlig har været en indledende runde, før den endelige udnævnelse, foretaget af arkonten (Connelly 2004, 32). Aristofanes nævner i sit værk *Lysistrata*, at det at være en arrephoros var den første religiøse pligt, man kunne modtage som pige: Derefter kunne man kværne korn og tjene som *arktos*, bjørn for Artemis, og den sidste religiøse pligt bestod i at være *kanephoros*, en kurvebærer (Ar. *Lys.* 641). Leksikografer fastslår, at de var klædt i hvidt, og hvis de bar guld, så blev det helligt, og at der blev udvalgt i alt fire arrephoroi, hvoraf to af dem begyndte at arbejde på Athenas peplos og deltog i denne natlige rite (Dillon 2002, 57). Forberedelserne til vævningen af Athenas peplos blev påbegyndt under Chalkeia festivalen i måneden kaldet pyanopsion: Dette var cirka ni måneder før den Panathenæiske festival, hvor den færdigvævede peplos blev fremvist. De to resterende arrephorois funktion er ukendt, men de har eventuelt stået til rådighed som reserver (Dillon 2002, 58).

De to unge piger skulle efter sigende få overrakt et par lukkede kurve, *kistai*, med et hemmeligt indhold, som sågar var så hemmeligt og helligt, at hverken pigerne eller præstinden vidste, hvad det præcist var (Paus. 1.27.3). Disse bar de ned til et helligt område, hvor de efterlod kurvene for så at vende tilbage med en anden genstand, som var indhyllet i et slør (Burkhardt 1985, 229). Oscar Bronners udgravninger af den nordlige del af akropolis har ganske rigtigt vist, at der var en form for trappe, som førte ned til et fontænehus, der blev brugt i det 13. århundrede f.Kr. Pigerne destination har formentlig været en Eros og Afrodite helligdom, som lå kun små 100 meter øst for trappen (Robertson 1983, 242). Burkhardt mener, at arrephoros skulle betyde dugbærer, hvilket er et symbol for graviditet og afkom. Rit-

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

ualet er meget lig myten, der omhandler Kekrops døtre (Burkhardt 1985, 229): Hefaistos skulle efter sigende have begæret Athena, men hun afviste ham, og idet hun gjorde det, ejakulerede han på hendes lår; hun tørrede sæden af låret med et stykke uld, som hun kastede på jorden, og ud af dette kom Erichtonios (Dillon 2002, 59). Kekrops var Athens første konge, og var halvt slange halvt

menneske. Athena gav hans døtre, Aglauros, Herse og Pandrosos (*drosos* betyder dug) en kurv, med strenge ordrer om, at denne ikke måtte åbnes. Da det blev nat, blev Aglauros og Herse alligevel så nysgerrige, at de åbnede kurven, og i denne lå Erichtonios; derudover sprang to slanger opad kurven, og alt dette forårsagede en kæmpe forskrækkelse, hvilket resulterede i, at pigerne styrtede i døden på nord-siden af akropolis (Burkhardt 1985, 229). Pandrosos (herefter Pandora) fik en kult på akropolis, der hylde hendes lydighed overfor Athena, og hver gang, der blev ofret en ko til Athena, skulle der tilsvarende ofres et får til Pandora (Dillon 2002, 47). De udvalgte arrephoroi fungerede derfor som erstatninger for Kekrops døtre, som var ulydige overfor Athena (Dillon 2002, 60). Pigerne boede som sagt på akropolis under deres tjenesteperiode. De boede nær Athena Polias templet, og de havde en legeplads, som de brugte til at spille bold på. Deres bolig er blevet identificeret som en firkantet bygning af betydelig størrelse, med ét stort rum, og den var placeret vest for Athena Polias templet (figur 2). I den klassiske periode var det ikke forældrene, der finansierede pigernes ophold på akropolis, men derimod staten (Dillon 2002, 58). Fra cirka 220/219 f.Kr., blev mange såkaldte arrephoroi æret med dedikationer, fremstillet af deres familier. Fra disse har man navnene på i alt 21 arrephoroi, som tjente i slutningen af det tredje århundrede f.Kr. til det andet århundrede e.Kr. Man kender i alt til 17 piger fra indskrifter på baser, hvorpå skulpturer af dem har stået (Connelly 2007, 32). Der er ikke fundet nogle af disse fra den klassiske periode. Dillon mener ikke, at de syv til 11-årige arrephoroi har vævet på Athenas peplos alene, men

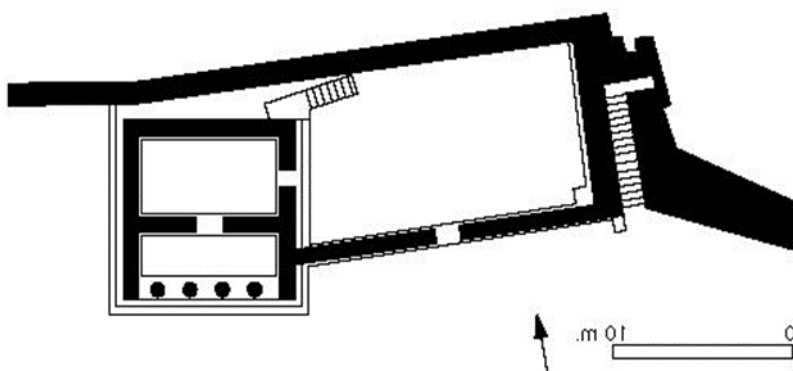

Fig. 2: Arrephoroi hus, femte århundrede f.Kr., Athens akropolis.

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/artifact?name=Athens,%20House%20of%20the%20Arrephoroi&object=Building>

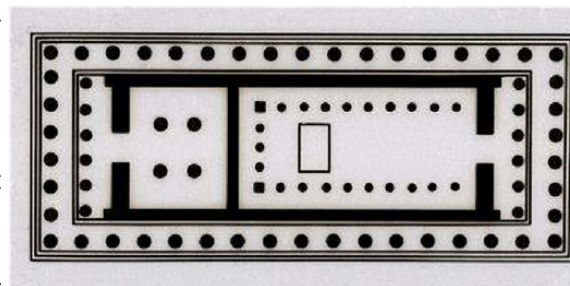

Fig. 3: Parthenon, 447-432 f.Kr, grundplan.

http://classconnection.s3.amazonaws.com/661/flashcards/492661/jpg/parthenon_ground_plan136014027162.jpg

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

derimod fået hjælp fra andre unge piger, parthenoi. Det var på denne måde ganske passende, at have jomfruer til at væve på jomfrugudindens peplos (Dillon 2002, 58).

Parthenon

Konstruktionen af Parthenon begyndte i 447/446 f.Kr., som en hyldelse til Athena for sejrene ved Marathon og Salamis (Neils 2001, 26). Resultatet blev et dorisk peristylt tempel med 8x17 søjler (Neils 2001, 27) (figur 3). Byggerierne på akropolis havde på dette tidspunkt ellers stået stille i mange år: Efter persernes plyndringer og ødelæggelser på stedet i 480 f.Kr., aflagde man et løfte om at lade stedet forblive, som da perserne forlod det, som et mindesmærke om rædslerne (Neils 2001, 11). To vigtige forhold banede vejen for genopbygningen af Athens akropolis: Fred og penge. I 451 f.Kr. underskrev Athen en femårig våbenhvile med Sparta og i 449 f.Kr., forsøgte man at forhandle en fredsaftale i hus med perserne. En anden afgørende begivenhed var overførelsen af midlerne fra Det Deliske Søforbund fra Delos til Athen i 454 f.Kr., som finansierede bygningsarbejdet med en betydelig andel (Neils 2001, 24). Statsmanden Perikles sættes ofte i forbindelse

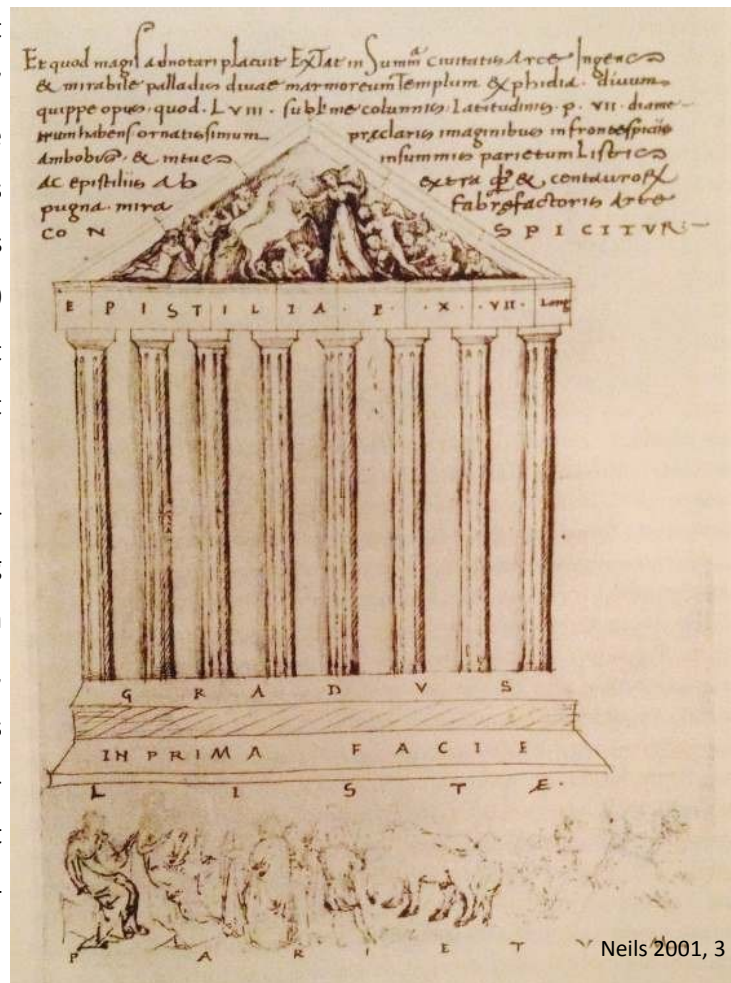

Fig. 4: Vestfacaden af Parthenon, tegnet af Cyriacus af Ancona. 1436 eller 1444, Deutsche Staatsbibliothek, Berlin, Hamilton MS 254, fol. 85.

med reoveringen af Athens akropolis, deraf navnet Perikles' byggeprogram (Neils 2001, 25), som udover Parthenon omfattede opførelsen af Propylæerne og muligvis også Erechteion og Athena Niketemplet, som dog først stod færdige efter hans død (Pedley 2012, 251). Parthenontemplet på Athens akropolis blev gang på gang, i dens snart 2500 år lange levetid, smadret, genopbygget, smadret og så genopbygget. Igenem årene er dele af skulpturprogrammet, samt frisen, blevet spredt til museer over hele verden, hvoraf langt det meste dog befinder sig på British Museum i London og på Akropolis museet i Athen (Neils 2001, 1). Den første vesteuropæer, som dokumenterede Parthenon, var den italienske antikvar, Cyriacus af An-

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

cona, som besøgte Athen i 1436 og igen i 1444. Der er bevaret en tegning efter hans originale skitse af vestfacaden af templet, der dog ikke viser de udsmykkede metoper, men som derimod nederst viser en tegning, der klart skal forestille en del af frisen; to siddende guder, stående mænd med draperede klæder, kvæg og riddere (figur 4). En slående ting ved netop denne tegning er, at han har valgt at fremhæve frisen, som altså stadig var på sin rette plads, frem for de ydre og mere letlæselige metopofremstillinger (Neils 2001, 2). Nutidens beskuer af Parthenonfrisen er privilegeret på den måde, at vedkommende kan betragte den i øjenhøjde, for sådan var det ikke, da den i antikken var en del af Athenatemplet. Frisen sad placeret højt oppe på den udvendige side af cella. Udover den høje placering, var udsynet af nord- og sydfrisen også delvist maskeret af søjlerne fra peristylet, og øst- og vestfrisen af en indre række søjler. Frisen var i antikken placeret 12 meter over jorden, og selvom den har været bemalet, så har den uden tvivl været svær at se. Det er derfor ikke overraskende, at ingen antik forfatter nævner den i sine værker. Pausanias, som besøgte Athens akropolis i det andet århundrede e.Kr., omtalte skulpturerne i gavlene og den store statue af Athena, som stod inde i cellaen, men altså ikke frisen (Jenkins 1994, 17).

Grunden til frisens overlevelse gennem så mange år, var blandt andet, at Parthenon omkring år 600 e.Kr. blev omdannet til en kirke og omkring år 1460 til en moske. Den 26. september 1687 blev en sort dag i Parthenons historie, da venetianerne under Francesco Morosinis kommando bombede templet, som tyrkerne på dette tidspunkt desværre anvendte som krudtlager, hvilket gav store ødelæggelser. Den vestlige ende af templet tog mindst skade af bombardementet, og store dele af frisen i den ende forblev in situ. Heldigvis tegnede Jacques Carrey gavlene, metoperne og store dele af frisen allerede i 1674. Selvom disse illustrationer i flere tilfælde ikke er helt præcise, så fungerer de ikke desto mindre som en uvurderlig dokumentation for de manglende sektioner af frisen. En anden måde hvorpå vi kan opleve frisen er gennem gipsafstøbninger. I 1802 beordrede Lord Elgin, at man skulle tage afstøbninger af de dele af vestfrisen, som han ikke kunne tage med sig til London (Neils 2001, 4). Den fulde frise, hvoraf 60 % var den originale i marmor, mens de resterende 40 % var gipsafstøbninger, blev efter nogle år udstillet på British Museum. Denne rekonstruktion kom dog ikke til at stå længe, da kunsthandleren Lord Duveen i 1929 donerede en stor sum penge til et nyt galleri på museet, som kun skulle indeholde originalerne (Neils 2001, 5). Udstillingen åbnede kort tid efter 2. Verdenskrigs afslutning, og den dag i dag er

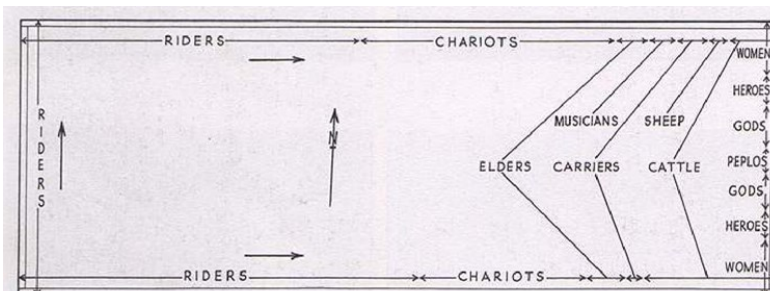

Fig. 5: Parthenonfrisens komposition.

[http://employees.oneonta.edu/farberas/arth/Images/109images/greek archaic classical/parthenon/io nic fr plan.jpg](http://employees.oneonta.edu/farberas/arth/Images/109images/greek%20archaic%20classical/parthenon/io%20nic%20fr%20plan.jpg)

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

det stadig kun marmororiginalerne, man kan se i udstillingen (Neils 2001, 8).

Parthenonfrisen

Parthenonfrisen måler i alt 160 meter i længden, og er cirka én meter i højden. På frisen ses 378 personer fremstillet, som er i selskab med intet mindre end 245 dyr. Modsat de 92 metoper og de over 50 gavlskulpturer, så er frisen udhugget i lav relief, da den højst projekterer 5,6 centimeter fra blokkens baggrund. Frisens består af i alt 114 rektangulære blokke, hvoraf de mere eller mindre parallelle nord og sydfrises figurer konvergerer mod øst (figur 5). Disse er næsten ens i deres komposition, som indeholder mænd til hest, vogne, ældre mænd, musikanter, personer, der bærer på bakker og hydriae og dyr, som er ved at blive ført til alteret for at blive ofret. Vest- og østfrisen er derimod helt forskellige både i indhold og udførelse. På vestfrisen er figurerne spredt ud (Neils 2001, 33) med ryttere, der endnu ikke er klædt på eller steget til hest. Østfrisen rummer ikke dyr, men derimod en gudforsamling, som flankerer den midterste scene, hvor peplosscenen er placeret (Neils 2001, 34). Vestfrisen har foruden heste 30 figurer fordelt på 14 blokke og to korte ender, mens østfrisen indeholder 63 figurer på den samme plads, dog fordelt på blot seks store blokke (Neils 2001, 35). Den mest udbredte fortolkning af frisen er, at den forestiller Den Store Panathenaia, Athens vigtigste festival, som blev afholdt hvert fjerde år med processions og ikke mindst konkurrencer: Alt dette kulminerede i fremvisningen af den nye peplos, som var tilegnet Athenastatuen, som stod i Erechtheion (Neils 2001, 173). Der er mange argumenter for og imod denne tolkning: Mange forskere ser et problem i, at der ikke er bevæbnede hoplitter eller allierede fra Det Deliske Søforbund til stede på frisen (Neils 2001, 174). Overrækkelsen af peplossen er det mest åbenlyse svar på spørgsmålet om, hvad frisen forestiller; der findes dog ikke nogle fortilfælde af netop denne begivenhed, men flere vaser viser scener fra palæstraen, hvor mænd håndterer store stykker tøj, og disse kunne have fungeret som modeller for denne ellers unikke fremstilling på Parthenonfrisen (Neils 2001, 193). Der var en lang tradition for at opsætte stole til guderne i en ceremoni, hvilket kan være det, der er fremstillet på frisen: Guderne overværer simpelthen de riter, der bliver foretaget til ære for Athena (Neils 2001, 198). Sammenblandingen af mennesker og guder blev almindelig praksis i den græske kunst i den klassiske periode, selvom det for os i dag synes at være et urealistisk billede. I denne artikel holder jeg fast ved overbevisningen om, at frisen viser den Panathenæiske procession: Ridgway skriver sådan her i sin bog, *Prayers in Stone: "Greek architectural sculpture carried different meanings according to time and place, although its primary message, at all times, was religious, and any allegorical or historical allusion was entirely secondary, and left up to the (ancient) viewer's perception"* (Ridgway 1999, 144).

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

Fig. 6: Parthenon, peplosscenen, østfrisen, figur E31-E35, British Museum, London.

Beskrivelse af "peplosscenen"

På figur 6 ses et marmorrelief udhugget i lavt relief, hvorpå der er fem personer. Yderst til venstre ses en ung pige stående frontalt med et stort sækkelignende objekt på hovedet, som hun holder fast ved med den højre hånd, som ikke længere eksisterer. Det lader til, at hun også bærer på noget i den venstre hånd, men dette er svært fragmenteret. Hendes hoved drejer let til højre, og ansigtsdetaljerne er ikke længere synlige. Hun er iklædt draperede klæder og hviler på det venstre ben, mens det højre er let bøjet. Til højre for hende står endnu en ung pige med ryggen vendt til, men denne gang stående i profil. Hun bærer ligeledes på et sækkelignende objekt, men her kan man til højre se et ben, som eventuelt kunne tilhøre en stol eller en skammel. Pigen holder fast i denne med den ene hånd. Hun er iklædt draperede klæder, og hviler ligeledes på det venstre ben, mens det højre er bøjet. Hun står ansigt til ansigt med en lidt højere pige, hvis beklædning er endnu rigere, fyldigere draperet, så den fremstår mere tung. Hendes hoved er lettere bøjet, og det lader til, at hun betragter den unge pige foran sig, mens hun med den højre arm støtter eller modtager objektet. Hun hviler også på det ene ben, mens det andet er lettere bøjet. Bag ved hende står en lidt højere person, formentlig en mand. Han står delvist frontalt, med ansigtet vendt mod venstre, kiggende ned på det store stykke klæde, som han holder i sine hænder. Hans klædedragt er med korte ærmer, og han står og hviler på det venstre ben, mens det højre er let bøjet til den ene side. Foran

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

ham står en betydelig mindre person, hvis køn vil blive diskuteret herunder. Vedkommende er fremstillet i profil, med ansigtet løftet, således, at han/hun kigger på manden, som han/hun formentlig lige har overrakt klædet til. Han/hun bærer ligeledes draperede klæder, der ikke er gulvlange, som de resterende figurers, og som tilmed afslører figurens bagdel.

Boardman 1999, fasc. 2, 314

Fig. 7: Parthenon, østfrisen, detalje fra figur E31, British Museum, London.

Fortolkning af "peplos scenen"

Peplosscenen var i antikken placeret i midten af østfrisen mellem de centrale søjler af tempelfacaden på Parthenon. Grundet denne placering og det faktum, at scenen er flankeret af gudforsamlinger, så må netop denne scene anses for at være højdepunktet for frisens fortælling. Scenen er ekstraordinær, da dens tema adskiller sig fra resten af frisen, og figurerne derpå har rigeligt med plads omkring sig, modsat figurerne på mange af de andre scener. På trods af dens centrale placering og betydning i fortolkningen af hele frisen, så mangler scenen et visuelt fokus (Neils 2001, 166). To voksne står, som beskrevet, med ryggen til hinanden, mens de interagerer med to mindre personer, mens den første figur, kaldet E31, står nærmest afskåret fra de andre helt ude til venstre. Hun er som sagt også fremstillet stående frontalt,

Boardman 1999, fasc. 2, 309

Fig. 8: Parthenon, østfrisen, detalje fra figur E31, British Museum, London.

modsat de andre figurer, og hendes funktion har muligvis været at rette beskuerens opmærksomhed mod begivenhederne til højre for hende. Manden tolkes som regel som værende en præst, grundet hans klædedragt, som er en kortærmet chiton uden bælte. Neils tolker de objekter pigerne bærer på hovedet som værende stole (Neils 2001,

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

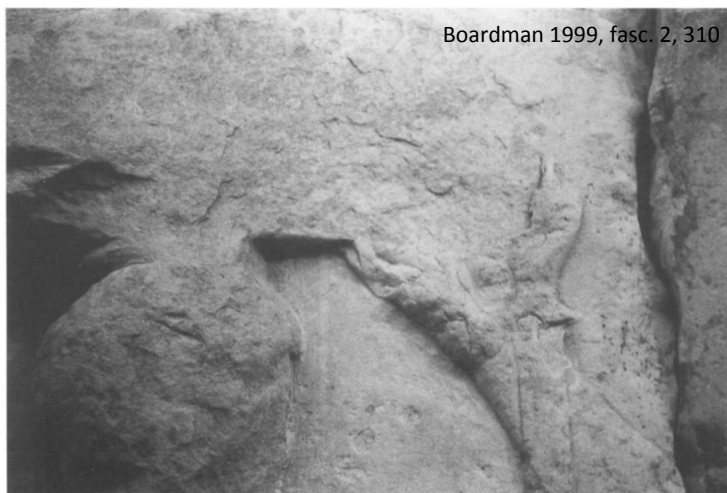

Fig. 9: Parthenon, østfrisen, detalje fra figur E32, British Museum, London.

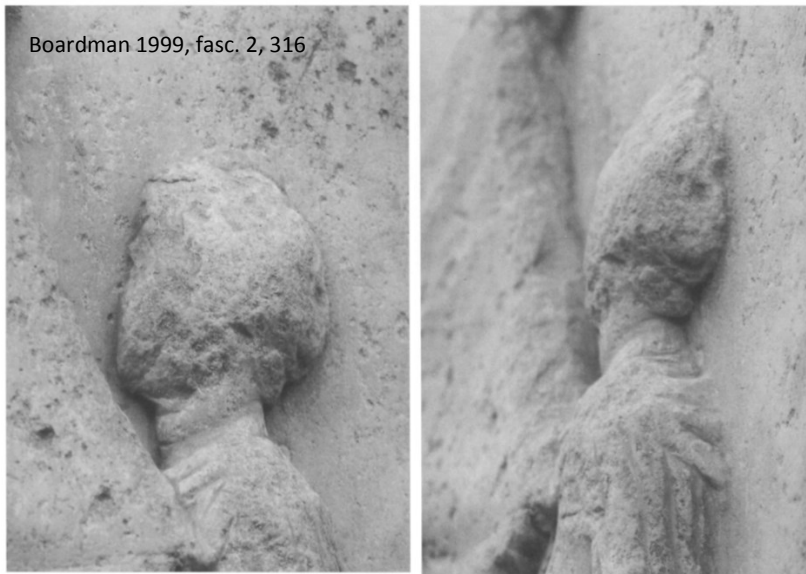
167) (figur 7), og med denne tolkning tilslutter han sig Boardman, som siger det samme. Han argumenterer ligeledes for, at figur E31 holder en fodskammel i sin venstre hånd: Objektet bliver holdt horisontalt, let tippet til venstre, mens hun støtter den med underarmen (Boardman 1999, 308) (figur 8). Boardman afviser, at der kan være tale om en æske eller en kurv, da der ikke var plads og dybde nok over pigens underarm til rumme en æske, hvad enten den var med eller uden låg (Boardman 1999, 309). Dillon

har dog en anden mening om, hvad disse objekter, som pigerne bærer på, forestiller. Han ser ikke noget spor efter nogle stoleben, andet end den figur E32 angiveligt holder, og dette objekt tolker han endvidere som værende en tændt fakkel. Stolene er altså ifølge Dillon ikke stole, men i stedet flade kurve med et indhold, som er tæt indhyllet eller dækket i klæder. Han afviser ligeledes, at genstanden, som figur E31 holder i sin venstre hånd er en fodskammel, men giver derefter ikke noget bud på, hvad det så forestiller. Han skriver blot, at det formentlig er et andet hemmeligt objekt, som er blevet overladt i hendes varetægt af præstinden (Dillon 2002, 46). Identifikationen af de fem figurer i peplosscenen er derfor heller ikke den samme hos de tre forskere. Neils og Dillon identificerer figur E31 og E32, som værende de to arrephoroi. Neils fastslår dette grundet tilstedeværelsen af klædestykket, altså den peplos, som figur E34 og E35 står med ude til højre: Fremstillingen af denne var nemlig en opgave for de to arrephoroi at løse under deres ét års tjeneste for Athena (Neils 2001, 168). Dillon udvider denne argumentation ved sin identifikation af objektet, figur E32 holder i sine hænder, som ifølge ham er en fakkel (figur 9). Arrephoria festivalen foregik som bekendt om natten og de havde derfor brug for fakler til de natlige ritualer. Figur E31 og E32 er desuden fremstillet mindre i højden end kvinden i midten, præstinden for Athena Polias, altså må de forestille de to arrephoroi (Dillon 2002, 46). Boardman tager derimod afstand fra denne identifikation af figur E31 og E32. De er efter hans mening klædt som unge voksne, angiveligt iført en himation over en chiton. Dette betyder altså, at disse, ifølge Boardman, ikke kan identificeres som arrephoroi, da disse var i alderen syv til 11 år, og figur E31 og E32 fremstår, ifølge ham, betydeligt ældre end dette. Boardman konkluderede jo ydermere, at figurerne bar på skamler, hvilket heller ikke stemmer overens med de objekter, som arrephoroi angiveligt skulle have båret på under Arrephoria, der ellers ikke havde noget at

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

gøre med den Panathenæiske festival eller Parthenon selv at gøre. De er dog ikke deltagere uden betydning, da skamlerne de bærer på formentlig er tilegnet de to ældre figurer, nemlig figur E33 og E34, som Boardman også identificerer som præstinden for Athena Polias og *arkon basileus*, Athens religiøse overhoved (Boardman 1999, 313). Han giver ikke noget endegyldigt svar på, hvem pigerne så

kan identificeres som, men foreslår, at

Fig. 10: Parthenon, østfrisen, detalje fra figur E35, British Museum, London.

de eventuelt kunne forestille døtre af *metøkere* (dels fribårne tilflyttere, dels frigivne slaver (http://www.denstoredanske.dk/Rejser%2c_geografi_og_historie/Gr%C3%A6kenland/Det_klassiske_Gr%C3%A6kenland/metoiker)), der sommetider fik lov til at bære ting, blandt andet stole, i den panathenæiske procession (Boardman 1999, 314). Identifikationen af figur E35 er mindst ligeså kompliceret, og kønnet af denne figur er stadig omdiskuteret. Da Stuart og Revett publicerede frisen for første gang i 1787, antog de, at der var tale om en pige. I 1871 påstod Adolf Michaelis så, at figuren forestillede en dreng, og denne antagelse holdt ved i den arkæologiske verden indtil 1975, hvor Martin Robertson igen påstod, at der ganske rigtigt var tale om en pige. Hovedargumentet ved denne identifikation går på, at barnet har en venusring ved nakken (figur 10), men disse optræder også i fremstillinger af drenge, selvom de dog er mere udbredte i fremstillinger af piger (Neils 2001, 169). Boardman tilslutter sig konklusionen om, at figur E35 forestiller en pige. Stort set alle kvinderne på Parthenonfrisen, hvoraf nakken er bevaret, kan disse

Fig. 11: Parthenon, nordfrisen, British Museum, London

linjer ved nakken ses, mens de kun i få tilfælde er synlige hos mændene, som desuden står i anstrengte positioner og ikke i afslappede som kvinderne (Boardman, 317). Dillion argumenterer også for, at der er tale om en pige, grundet hendes beklædning. Figurens bagdel er, som sagt, synlig, hvilket optræder hos begge køn i den græske kunst, og der

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

kan dermed ikke drages nogen parallel på dét punkt. Figur 136 på nordfrisen forestiller en dreng, som ligeledes er fremstillet med en nøgen og fremvist bagdel (figur 11). Denne figurs beklædning er dog væsentligt anderledes, da dennes kun dækker halvdelen af hans lår, mens figur E35s når helt ned til fødderne: Der er derudover heller ikke tegn på, at der har eksisteret nogen tjenstedreng i Parthenon eller i forbindelse med den Panathenæiske festival, så at forsøge at sætte ham i forbindelse med Athenakulten er resultatløst. Figur E35s beklædning er blot et udtryk for hendes unge alder – hun er endnu ikke i puberteten, og behøver derfor ikke at klæde sig så korrekt og anstændigt som de voksne (Dillon 2002, 47). Neils er af den overbevisning, at figur E35 forestiller en dreng. Han kaster også sit blik på beklædningen, og fremhæver her, at den ikke dækker barnets ankler, hvilket ellers altid er tilfældet hos kvinder på attiske votiv relieffer og gravsteler (Neils 2001, 170) (figur 12). På attiske vaser er drenge regelmæssigt at finde i kultiske sammenhænge, fx i forbindelse med ofringer (figur 13). Neils argumenterer dermed for, at dette er grunden til drengens tilstedeværelse, nemlig som assistent ved ofringen, som eksempelvis kunne være den efterfølgende begivenhed (Neils 2001, 171).

Fig. 12 : Attisk gravstèle, marmor, 410 f.Kr., Kerameikos Museet, Athen.
<http://www.beazley.ox.ac.uk/sculpture/styles/grave4.htm>

Fig. 13: Offerscene, bugkrater, rødfigur, Hefaistos maleren, 440 f.Kr., Museum für Vor- und Frühgeschichte, Frankfurt.

Dillon og Neils har altså begge en idé om, at figur E31 og E32 er de to arrephoroi, som tjente Athena på Athens akropolis (Dillon 2002, 46 & Neils 2001, 168). Udover tilstedeværelsen af den peplos, som angiveligt er tilegnet Athena Polias skulpturen, og faklen, så tilhører blokken med figur E35 på den del af processionen, der indeholder får og kvæg: Og hver gang, der blev ofret en ko til Athena, blev der ofret et får til Pandora, som er en del af Arrephoriakultens oprindelsesmyte (Dillon 2002, 47). Boardman tror derimod ikke, at figur E31 og E32 forestiller de to arrephoroi, da de er for høje og bærer "voksentøj" (Boardman 1999, 320).

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

De forestiller derimod *diphrophoroi*, der stemmer overens med hans tolkning af de objekter, som de bærer på, som værende skamler, da det nemlig hørte til deres job. Boardman udelukker ikke, at en arrephoros er fremstillet i peplosscenen, men foreslår, at figur E35 kunne være én af dem, da denne figurs alder passer godt på netop denne identifikation; alle arrephoroi behøver nødvendigvis ikke altid at være portrætteret sammen (Boardman 1999, 321).

Boardman virker meget overbevisende og sikker i sine udlæggelser og fortolkninger af peplosscenen. Dette gør han ved at fortælle, at han har studeret originalerne i Paris og London og afstøbningerne i Oxford, med hjælp fra sine noter og fotografier fra den del af frisen, som befinder sig i Athen. Derudover har hans artikel overskrifter, såsom; "The footstool is a footstool" (Boardman 1999, 307) og "The girl is a girl" (Boardman 1999, 314). Dillon skriver derimod, at der ikke er spor efter flere udhuggede stoleben i denne scene (Dillon 1999, 46): Så det er altså påstand mod påstand. Jeg har desværre ikke haft mulighed for at nærstudere frisen på samme måde som Boardman og de andre forskere til netop denne lejlighed, og jeg må derfor sætte min lid til de fotografier, jeg har kunnet fremskaffe. Jeg hælder mest til at erklære mig enig i Dillons konklusioner, og tilslutter mig, at figur E31 og E32 er de to arrephoroi; og figur E35 er måske en tredje arrephoroi? De tre piger kan naturligvis også forestille de allerførste arrephoroi, nemlig Aglauros, Herse og Pandora.

Arkteia

Artemis er gudinde for den vilde natur, jagt, og hun er samtidig dyrenes beskytter. Hun er ligeledes knyttet til kvinders verden, idet hun anråbes ved fødsler, og pludselige dødsfald blandt kvinder skyldes hendes dødbringende pile (Tortzen 2009, 275). Kvinder, der døde i barselssengen, skyldtes altså Artemis, og deres klæder blev dedikeret til gudinden i hendes helligdom i Brauron (Burkhardt 1985, 151). Gudinden er ifølge myterne jomfru, datter af Leto og Zeus og tvillingesøster til guden Apollon. Mange træk ved Artemis viser, at hun egentlig er en førgræsk moder- og frugtbarhedsgudinde (Tortzen 2009, 275). I den klassiske attiske ikonografi kendetegnes hun ved sin ungdommelige skikkelse, den korte chiton, og sin bue og pile (Burkhardt 1985, 150).

Over hele den græske verden samledes unge piger for at ære Artemis. Sommetider blev disse piger, for en længere periode, placeret i en eksklusiv tjeneste, som var en del af et indvielsesritual. Den mest kendte af slagsen er den helligdom, der lå i Brauron (Burkhardt 1985, 151). Modsat bygudinden Athena, så blev Artemis tilbedt i helligdomme på landet, og én af hovedkulterne lå altså i Brauron på Attikas østkyst (Neils 2003, 151). Her deltog et ukendt antal døtre fra athenske borgerfamilier i alderen fem til 10 år, og skulle for en stund være under jomfruen Artemis' beskyttelse i overgangen fra at være barn til puberteten. I

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

Brauron tog de indviede tilnavnet "bjørn", da myten fortæller, at en bjørn blev dræbt nær Artemis' helligdom efter at have angrebet en ung pige. Dette drab gjorde Artemis så vred, at hun ville sende en plage over det athenske folk, med mindre de sendte deres unge piger til helligdommen for at "lege bjørne" i lokale ritualer, som hed Arkteia (Neils 2003, 151). Disse piger skulle altså genopleve mytens begivenheder og rædsler for at formilde Artemis' vrede, uden dog at miste livet (Neils 2003, 151). Pigerne skulle angiveligt have båret gule kjoler og en saffronfarvet kåbe, *krokotos*, der skulle imitere bjørnens pels, og som de i slutningen af ritualet ville kaste af sig (Kahil 1977, 87). Disse ritualer var ikke obligatoriske, da Arkteia kun blev afholdt hvert femte år; kun en lille pro-

Fig. 15: Votivstatue af pige, marmor, fjerde århundrede f.Kr., Brauron Museum, Brauron.
<http://www1.hollins.edu/faculty/saloweyca/Athenian%20Woman/henderson/girlwithbunny.jpg>

centdel af de athenske piger har formentlig haft mulighed for at deltage (Neils 2003, 152).

Grækerne havde en myte, som mindede meget om ovenstående, nemlig den om Ifigenia. Artemis krævede Agamemnons datter Ifigenia som sonoffer for en hjort, som han dræbte i Artemis' hellige skov; Ifigenia bliver dog på mirakuløst vis erstattet af en hind i sidste øjeblik (Burkhardt 1985, 151). Brauron var også hjemsted for et såkaldt heroon til ære for netop Ifigenia (Barringer 2002, 135). Barringer præsenterer en helt tredje myte, og forbinder netop denne som værende den centrale i Arkteiakulten (Barringer 2002, 146). Kvinden, Kallisto, var jæger og en kysk tilbeder af Artemis. Hun blev dog, som så mange andre, forført af Zeus, hvilket resulterede i, at Kallisto fødte en søn, Arkas (Barringer 2002, 138). Flere versioner af historiens slutning eksisterer i værker af både Hesiod (Hes. 163 M-W) og Apollodorus (Apollod. 3.8.2). Den gængse fortælling går på, at Artemis opdagede Kallistos graviditet, mens hun var i færd med at bade, og grundet hendes vrede over denne opdagelse, forvandlede hun hende til en bjørn. Apollodorus beretter derimod, at det var Zeus, der forvandlede hende til en bjørn, for at undgå, at hans kone, Hera, ville opdage hans utroskab (Hes. 163 M-W). Kal-

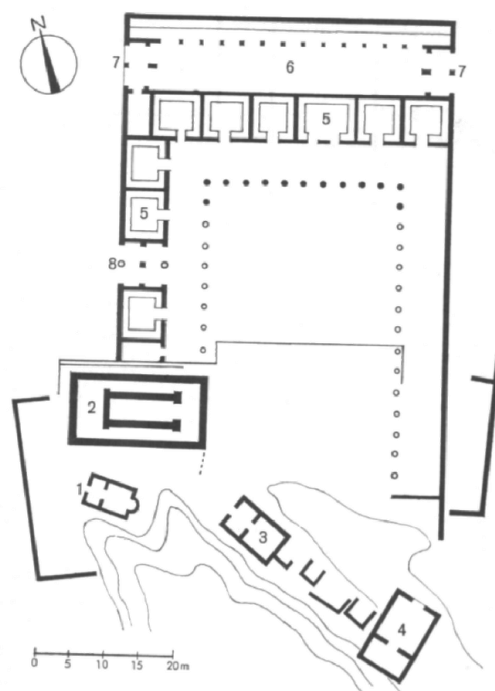

Fig. 14: Artemis helligdommen i Brauron, grundplan, stoa med spiserum øverst, nr. 2: Artemistempelet. <http://www.gottwein.de/Hell2000/braur01.php>

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

listo bliver til sidst dræbt, men af hvem og hvordan, den historie findes der ligeledes mange versioner af (Barringer 2002, 139). Bjørnen var som sagt omdrejningspunktet for kulten i Brauron, ligesom den var det i myten om Kallisto. Denne deler mange lighedstegn med myten om Ifigenia, som ydermere, ifølge Aristofanes, stod til at skulle ofres i Brauron, og ikke i Aulis, og som i sidste øjeblik blev erstattet af en bjørn og ikke en hind (Ar. Lys. 645).

Udgravningerne i Brauron har vist, at der befandt sig et tempel fra det sjette århundrede, en stoa med spiserum, en stald, en bro (Connelly 2007, 32) og en række rige dedikationer ved en hellig kilde (Neils 2003, 151). Den doriske stoa

blev bygget i årene 430-420 f.Kr., og den var udstyret med tre søjlegange, hvor 11 kvadratiske rum er bevaret, hvori der var plads til 11 trækliner og syv stenborde i

Fig. 16: Krateriskoi, attiske, sortfigur, femte århundrede f.Kr., Brauron Museum, Brauron.

hver (Connelly 2007, 295) (figur 14). I nærheden af stoaen er der fundet en hel del votivstatuer, som forestiller både piger og drenge. Pigerne er iført chiton og himation (figur 15), mens drengene er nøgne, og de bærer alle på enten en fugl, en kanin eller en bold. Disse statuer fungerede formentlig som gaver til gudinden fra taknemmelige forældre, der var kommet helskindet gennem fødsler. Tidligere har man antaget, at pigerne forestillede arktoi, men dette er der ingen indikationer for. Statuerne udgør nogle af de mest realistiske fremstillinger af børn, som vi har overleveret fra antikken, da de nærmest er portrætagtige, på trods af, at de ligeledes fremstår idealiserede (Neils 2003, 152).

Beskrivelse af krateriskoi

En serie af bemalede *krateriskoi*, som er små drikkebægere med to hanke, giver os et indblik i, hvordan det kunne have set ud, når man tjente Artemis som "bjørn" (Connelly 2007, 32). Der er fundet hundredvis af fragmenter fra krateriskoi udført i sortfigursteknikken, som er dateret fra slutningen af det sjette århundrede til det femte århundrede f.Kr. i Brauron (Dillon 2002, 221) (figur 16). Disse lå spredt

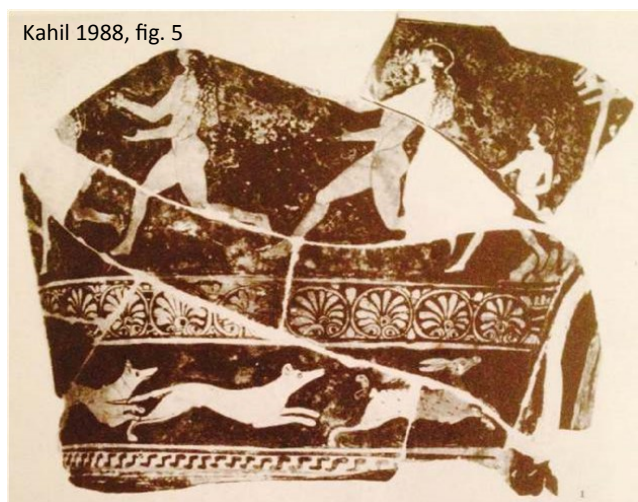

Fig. 17: Fragment af krateriskos, rødfigur, side A, femte århundrede f.Kr., privat samling.

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

ud over hele området, men der er fundet flest omkring templet og Ifigenias heroön (Kahil 1977, 86). Der er ligeledes fundet krateriskoi i andre Artemis helligdomme i Attika, som også har bemalede fremstillinger af disse arktoi; fx i Mounychia, nær Piræus, i Halai, i Artemis Brauronia helligdommen på Athens akropolis og i Artemis Aristoboules helligdommen nede i byen. Hvorvidt der var piger på

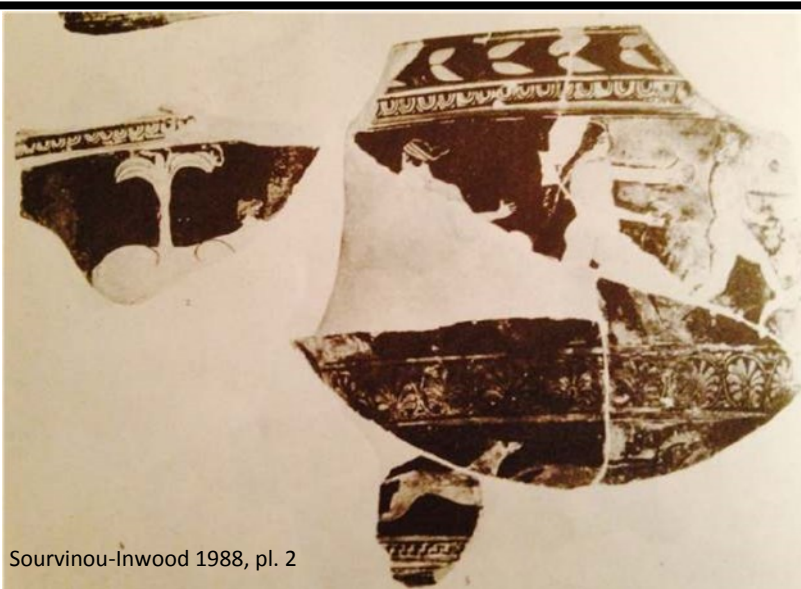
disse steder, som udførte "bjørneritualerne", eller om disse

vaser blot blev dedikeret som en del af en overgangsrite, er uvist (Dillon 2002, 221). Der er derudover også fremstillinger på attiske rødfigursvaser fra det femte århundrede, som angiveligt også forestiller disse arktoi fra Artemis' kult (Connelly 2007, 33). Vaserne er alle ret fragmenterede, men bemalingen er

Sourvinou-Inwood 1988, pl. 1

Fig. 19: Fragmenter af krateriskos, rødfigur, femte århundrede f.Kr., privat samling.

Sourvinou-Inwood 1988, pl. 2

Fig. 18: Fragment af krateriskos, rødfigur, side B, femte århundrede f.Kr., privat samling.

dog fint bevaret.

Figur 17 forestiller fragmenter af en krateriskos udført i rødfigursteknikken: Dette er side A, hvor der i det øverste felt er fremstillet fem personer i løb, hvoraf man kun delvist kan ane et par ben af de sidste to ude i venstre side: Under dem løber et palmettebånd, dernæst en dyrefrise, og nederst er der malet et bånd med et trappelignende mønster. De løbende piger er fremstillet i profil, idet de løber mod venstre. De tre piger, vis kroppe stort set er fuldt bevarede, er ikke af samme størrelse; pigens ude til højre er væsentligt lavere end de to andre. De er alle nøgne, og den mindste af pigerne har en lidt kortere frisure end de større

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

piger, som har langt krøllet hår, og om hovedet bærer disse et hårbånd. Pigen ude til venstre er helt fladbrystet, mens de to andre har, hvad Sourvinou-Inwood kalder "budding breasts", som er mellemtrinnet mellem flade bryster og de fuldt udviklede bryster (Sourvinou-Inwood 1988, 34). På side B (figur 18), er der øverst to dekorative bånd, ét med nogle blade og det næste med halvcirkler. Midt på er der ligesom

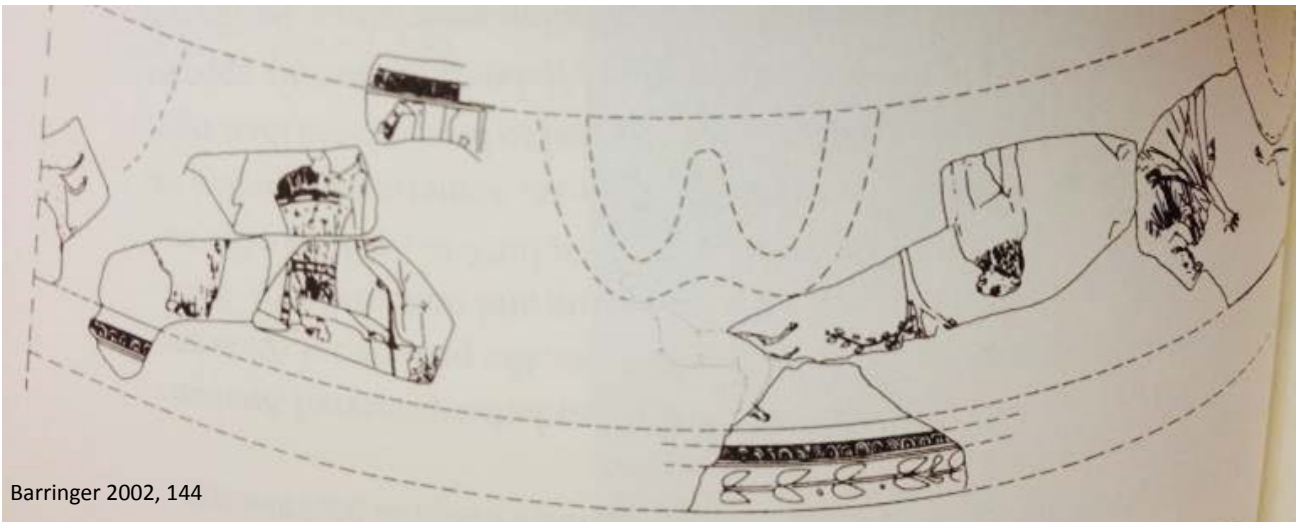

Fig. 20: Rekonstruktion af krateriskos, rødfigur, 440-420 f.Kr., Cahn Collection, Basel.

på side A afbildet nøgne piger, som løber med udstrakte arme, og de holder krans i hånden: Disse løber dog i modsat retning end pigerne på side A. De er her fremstillet i nogenlunde samme størrelse, men pigen med det opsatte hår og hårbånd ude til venstre agerer anderledes end de andre figurer ved at kigge sig over skulderen. Der er bevaret yderligere et skår, hvorpå der er malet et stort dyr, som ligger under et palmetræ.

Figur 19 viser endnu nogle fragmenter af en rødfigurskrateriskos. På disse kan man helt eller delvist spotte 10 piger i forskellige aldre, hvoraf flere interagerer med hinanden. Disse har alle tøj på, nogle bærer på palmegrene, og én bærer på to kurve. De lidt højere piger har opsat hår og er iført lange klæder, mens de mindre pigers frisurer er mere løse, og deres tøj går kun til midt på låret. På denne krateriskos er der ligeledes piger, som løber mod højre, mens de andre er stillestående kiggende i forskellige retninger. En anden krateriskos, som også er sammensat af flere fragmenter, har et lidt anderledes motiv end de andre. Denne attiske rødfigursvase er dateret til cirka 440-420 f.Kr., hvis præcise fundsted ligeledes er ukendt (Barringer 2002, 144) (figur 20). På side A er der afbildet en kvinde i profil, som er iført en kortærmet klædedragt med diverse mønstre. Hun bærer ligeledes en hovedbeklædning, støvler, et pilekogger og står parat med buen spændt mod højre. Lige foran hende står en anden figur, der kigger mod venstre, og som holder et klædestykke i sin hånd. På side B er der yderst til venstre afbildet en hjort, som er på vej væk fra disse to figurer og en anden frontalt stående kvinde. Denne kvinde er klædt i draperede klæder,

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

bærer en halskæde, og står med armene i vejret. Hun er ikke nogen helt almindelig kvinde, da hendes ansigt ikke er et menneskes, men derimod en bjørns: Således ser en fjerde figurs krop også ud, med en mandlig overkrop og et bjørnehoved.

Fortolkning af krateriskoi

Pigerne på figur 19 er i færd med at løbe et kapløb eller ved at forberede et (Sourvinou-Inwood 1988, 39). Pigerne på figur 17 og 18 løber som sagt i hver sin retning, og de løber naturligvis væk fra den bjørn, som ses afbildet.

Man kan dog ikke være sikker på, at denne fremstilling betyder, at der virkelig var en bjørn til stede ved ritualerne (Sourvinou-Inwood 1988, 63): Jeg har dog en tese, der går på, at vasemaleren formentlig har haft intentioner om at påvise, at bjørnen var levende, eftersom pigen yderst til venstre på figur 18 kigger sig over skulderen, som om hun var bange. Grundet myten, så har bjørnen, hvad enten, der har været tale om en død eller en levende en af slagsen, eller måske en skulptur, så har den haft en helt central rolle i Arkteiaritualerne, og formentlig en kulminerende én af slagsen (Sourvinou-Inwood 1988, 63). På figur 21 er der fremstillet et alter, hvilket indikerer, at disse ritualer, i form af blandt andet kapløb, har foregået i helligdommen (Neils 2003, 151). Sourvinou-Inwood forsøger at give et svar på alderen på de forskellige piger på vaserne, som tydeligvis er forskellige. Grækerne så anderledes på alder, end vi gør i dag, da de ikke var særlig interesserede i den specifikke dato for et barns fødsel, og heller ikke fejrede fødselsdage hvert år. Udover, at alder selvfølgelig har noget med biologi at gøre, og hvor lang tid, man har tilbragt på denne planet, så er det ligeledes de kulturelle processer, der er med til at bestemme din "alder"; man kan for eksempel være gammel eller ung af sind: Så antikkens befolkning var altså ikke klar over deres nøjagtige alder (Davidson 2007, 72). Hvis man i det klassiske Athen dog alligevel skulle have haft et ønske om at vide ens præcise alder, så var det nødvendigt at kunne alle de foregående arkonter udenad, da hvert år

Kahil 1988, fig. 3

Fig. 21: Fragment af krateriskos, sortfigur, femte århundrede f.Kr., privat samling.

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

blev opkaldt efter denne årligt udvalgte og øverste embedsmand (Davidson 2007, 73). Den manglende interesse for alder afspejles i den græske keramiks ikonografi, da de græske kvinder i antikken, ifølge Sourvinou-Inwood, primært var defineret ud fra deres reproduktive kapaciteter; så når de nåede det stadium eller den giftedygtige alder, var det derefter kun alderdom, som markerede en ikonografisk forskel. Det er derfor ikke en nem sag at læse figurers alder i græsk ikonografi baseret på biologiske fakta alene, da alder både blev anset som hørende under en biologisk og kulturel kategori. De semantiske overvejelser og den symbolske værdi,

Fig. 22: Theseus og Helena, attisk, amfor, rødfigur, 510 f.Kr., Euthymides maleren, Staatliche Antikensammlung. http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/55/Theseus_Helene_Staatliche_Antikensammlung_2309_n2.jpg

som figurene repræsenterede vægtede højere end den nøjagtige biologiske virkelighed (Sourvinou-Inwood 1988, 17): Men Sourvinou-Inwood gør alligevel et forsøg, ved blandt andet at sammenligne de førromtalte marmorskulpturer af børn, som er fundet og dedikeret i helligdommen. Selvom disse er fremstillet i et andet medium, og ikke mindst i en anden tid, så kan de alligevel være en hjælpende hånd i bestemmelsen af pigernes alder. Sourvinou-Inwood foreslår, at figur 13 er omkring de fem år, pga. hendes buttede ansigt (Sourvinou-Inwood 1988, 40). Hun kan sammenlignes med de mindste af pigerne på figur 19 især, og ikke mindst et fragment fra en sortfigurs krateriskos (figur 23): Sidstnævntes hoved fylder ligesom de små pigers på figur 19, ikke de ældres, en femtedel af hendes totale højde, hendes chiton falder fladt ned over hende, og der er altså heller ikke her tegn på udvikling af bryster, hendes chiton er ligeledes kort og uden bælte, og til sidst er der buttetheden, specielt omkring ansigtet: Der er altså ligheder i proportioner og tøjet (Sourvinou-Inwood 1988, 41). Den mindste af pigerne på figur 17 har også et hoved, som består af en femtedel af hendes totale højde, hvorimod de større pigers hoveder fylder en sjettedel; lidt mindre end de små piger, men ikke små nok til at tilhøre modne kvinder, altså må de befinde sig et sted midt imellem disse to aldersgrupper (Sourvinou-Inwood 1988, 42). Det kan være ganske vanskeligt at sammenligne disse fremstillinger med de tidligere sortfigursvaser, da sortfigurstilen var meget skematisk, og udførelsen var ikke altid særlig omhyggelig, og den var som bekendt uden indridsninger (Sourvinou-Inwood 1988, 44). Fremstillinger af børn på choes kan ifølge Sourvinou-Inwood være en hjælp

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

til at bestemme alderen specielt på de yngre piger (Sourvinou-Inwood 1988, 50). Disse vaser, med motiver af små børn, er tæt relateret til de rødfigurskrateriskoi, som bliver beskrevet her, både kronologisk, stilistisk, og hvad angår motiv og rituel funktion. Vi ved fra litterære kilder, at dag to i Anthesteria, kaldet Choes, havde en speciel betydning for børn i deres tredje leveår, hvor de undergik en form for præsentationsrite og fik en velsignelse over deres liv. Mange af disse miniaturevaser er bemalet med scener, som har forbindelse til netop Anthesteria (Sourvinou-Inwood 1988, 48). Figur 1 er et eksempel herpå, der rent ikonografisk minder om pigen på figur 19 (placeret på det øverste fragment i midten), men som er væsentlig mere buttet omkring halsen, benene og armene. De

yngste af "bjørnene" må altså være ældre end disse, og Sourvinou-Inwood skyder dermed disse piger til at være mellem fem og syv år. For at aldersbestemme de lidt ældre piger, skal man kigge i modsat retning: Som pige i det klassiske Grækenland var det ganske almindeligt at blive gift i en ung alder (Sourvinou-Inwood 1988, 51). Den semantiske kategori "brud" begyndte dengang allerede i 14 års alderen, og den ideelle brud, som er den brud, der er fremstillet i ikonografien, er derfor meget ung. Disse unge brude er formentlig ikke fremstillet som de ville have set ud i virkeligheden, da man som 14-årig ikke er fuldt udviklet rent biologisk; men ifølge græsk opfattelse var det altså gennem ægteskabet, at en "kvinde" opnåede fuld modenhed, og det kommer også til udtryk i ikonografien, hvor disse brude som oftest har fuldt udviklede bryster: Et eksempel på dette ses på figur 22, som forestiller Theseus' bortførelse af Helena. Ifølge kilderne skulle dette have foregået, mens Helena var en ganske ung pige på omkring de syv år, og mens Theseus var cirka 50 år. På trods af dette, er de altså fremstillet som værende henholdsvis en fuldt udviklet kvinde og en ung mand (Sourvinou-Inwood 1988, 52). Theseus' bortførelse af kvinder blev et symbol på erotisk forfølgelse, som i sig selv var et symbol på ægteskabet. I græsk ikonografi var biologisk korrekthed ikke altid i højsæde, og Helena var altså her afbilledet som den ideelle brud (Sourvinou-Inwood 1988, 53). I tiden lige op til, at man som pige blev gifteklar, kunne man agere som kanephoros, kurvæbærer, ved religiøse festivaler eller i forbindelse med ofringer (Dillon 2002, 37). Nogle af disse er ifølge Sourvinou-Inwood højere end andre, og hun vurderer dem dermed til at være i alderen 12-15 år. Selv de yngste af disse er i kunsten fremstillet med fuldt udviklede bryster, så det er altså heller ikke i denne aldersgruppe, at de ældste af Artemis' arktoi tilhører (Sourvinou-Inwood 1988, 56); de må derfor,

Fig. 23: Fragment af krateriskos, sortfigur, femte århundrede f.Kr. privat samling.

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

Fig. 24: Til venstre: Iris og Hera, Parthenonfrisen. http://www.britishmuseum.org/collectionimages/AN00198/AN00198265_001_l.jpg

da disse er fremstillet med "budding breasts" og ikke de fuldt udviklede, være yngre end 12 år og Sourvinou-Inwood foreslår, at de dermed er omkring de 10 år, ganske som Aristofanes beskrev (Sourvinou-Inwood 1988, 57). Sourvinou-Inwood argumenter for, at figur E31 i peplosscenen på Parthenonfrisen hører til den samme alderskategori som de ældste arktoi (figur 6): Under hendes tøj kan man se en lille hævelse ved brysterne, som ligger lige i mellemgruppen mellem de flade og de fuldt udviklede som fx præstinden på selv samme relief, eller Hera og Iris, der alle er modne kvinder (figur 24). En anden ting, der er afgørende for at placere pigerne i den samme ikonografiske type som figur E31, er forholdet mellem størrelsen på hendes hoved og hendes totale højde; præstindens hoved er omkring en syvendedel af sin totale højde, mens figur E31s er lidt under en sjettedel af sin højde (Sourvinou-Inwood 1988, 58). Hun er altså gengivet på samme måde, som de ældre "bjørne" på figur 17 og 18. Dette er meget væsentligt, da de begge hører hjemme i attisk ikonografi, og rent kronologisk er de tæt forbundet med kun ganske få år til forskel. Arrephoroi kunne som bekendt ikke være mere end 11 år, og da figur E31 på frisen er en anelse mindre end figur E32, så må hun siges at være omkring de 10 år: Alt dette stemmer overens med Sourvinou-Inwoods konklusion, som lyder på, at de ældste arktoi rigtigt nok måtte være omkring de 10 år

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

(Sourvinou-Inwood 1988, 59). "Budding breasts" er altså et ikonografisk tegn, som er omgivet af konventioner, og det er ikke en stringent biologisk korrekt karakteristik: Biologisk realitet blev formidlet gennem perceptuelle filtre, som var formet af sociokulturelle opfattelser og kunstneriske konventioner. Disse piger, de ældste i hvert fald, indgik i denne kult i perioden lige inden deres første menstruation, og dermed den gifteklare alder (Sourvinou-Inwood 1988, 60): Arkteia kan dermed ses som en overgangsrite fra pige til "kvinde" (Sourvinou-Inwood 1988, 67), da bjørnen for de antikke grækere var et moderligt forbillede, og et billede på kvindelig seksualitet og graviditet (Barringer 2002, 146).

Fortolkningen af figur 20 og identifikationen af de forskellige figurer på vassen er omdiskuteret (Barringer 2002, 143). Kahil tolker denne scene som værende en central del af ritualerne ved Arkteiafestivalen. Det er ikke de unge arktoi, som fremstår på denne vase, men derimod en præst og en præstinde og guderne Artemis og Apollon. Artemis er genkendelig på grund af buen og pilene, og det jagtudstyr, som hun er iført i form af en kort chiton og en broderet tunika. De to andre figurer på side B er ikke bjørne, men bærer derimod bjørnemasker, ifølge Kahil (Kahil 1977, 92). Simon, derimod, forstår denne scene som værende det øjeblik, hvor Kallisto bliver forvandlet til en bjørn. Kallisto er derfor kvinden, der chokeret står med oprakte hænder, og den mandlige bjørn er derfor hendes søn, Arkas: Simon tolker, at Artemis' pil derfor er rettet mod Kallisto og ikke hjorten (Simon 1983, 88). Personligt er jeg også tilhænger af Simons fortolkning, da der ganske rigtigt ikke er nogle arktoi til stede, og denne tolkning stemmer overens med tilstedeværelsen af den mandlige "bjørn".

Men hvorfor var nogle af pigerne nøgne? Sourvinou-Inwood kæder det sammen med det, Aristofanes skrev i *Lysistrate* (Ar. Lys. 645) om, at pigerne til sidst smed deres røde krokotos, "bjørnens pels", som et symbol på, at de netop i slutningen af ritualet gik ind i en ny fase af livet, nemlig puberteten og menstruationen, som fulgte med (Sourvinou-Inwood 1988, 67). Barringer foreslår, at Artemis' arktoi i stedet med disse kåber imiterede Ifigenia, hvis død blev forhindret ved at blive erstattet med en bjørn i sidste øjeblik; eller måske Kallisto, der i mytologien var et symbol på forandringen fra puberteten til voksen seksualitet. Kallisto smed nemlig sine klæder for at bade, da hun blev afsløret af Artemis og modtog sin straf. Tøjet kunne derfor være et symbol på Kallistos' klæder, hvor pigerne først blev til "bjørne" i slutningen af ritualet, altså kvalificerede mødre. Kallisto fik ikke den mulighed, da Arkas blev taget fra hende, netop som han var blevet født (Barringer 2002, 146). Kallisto agerede imidlertid som en negativ rollemodel, da hun ikke accepterede sit seksuelle væsen, som netop er det, de unge arktoi gennem Arkteia skulle imødekomme (Barringer 2002, 147). Ferrari, derimod, tror ikke på, at de krateriskoi, der er bemalet med nøgne løbende piger afspejler virkeligheden. Hun mener, at nøgenhed blandt hunkønnet i offentligt rum, var en umulighed i det femte århundredes Attika (Ferrari 2002, 169). Ferrari

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

mener imidlertid, at disse fremstillinger repræsenterer en fjern fortid (Ferrari 2002, 170), hvor mænd og kvinder, ifølge Platon, var lige (Platon *Critias* 110B5-C2). Men om ikke andet, mener jeg, at man skal huske på, at det var piger og ikke kvinder, der er fremstillet på disse vaser; og som sagt, i forbindelse med identifikationen af figur E35 i peplosscenen, så kan man som barn tillade sig at være "uanstændig", modsat de voksne.

Komparativ analyse

Både Arrephoriakulten og Arkteiakulten var grundlagt til ære for gudinder, nemlig henholdsvis Athena og Artemis (Dillon 2002, 57 & 220). Disse var gudinder, der kunne spores langt tilbage i den græske historie, og fællestrækket var, at de begge var jomfrugudinder (Tortzen 2009, 275 & 276). Forskellen mellem disse bestod i, at Athena primært var en bygudinde, hvorimod man forbandt Artemis med skoven og det vilde; helligdomme til Athena befandt sig altså ofte i det urbane miljø, mens Artemishelligdomme tit lå i naturlige områder (Neils 2003, 151). Deltagerne ved disse festivaler var i begge tilfælde udvalgte athenske piger fra borgerfamilier (Arkteia: Connelly 2007, 32 & Arrephoria: Robertson 1983, 241): Antallet af deltagere og tidsrummet for tjenesten i Athenakulten var afgrænset (Burkhardt 1985, 228), mens vores kendskab til antallet af arktoi og varigheden af deres tjeneste er mere uklart (Dillon 2002, 221). Alderen på pigerne i kulterne var forholdsvis den samme, nemlig fem til 11 år (Sourvinou-Inwood 1988, 67 & Boardman 1999, 313). Begge kulter var forbundet med en oprindelsesmyte, som var bygget på et brud på tilliden og et svigt fra menneskenes side overfor gudinderne; disse piger skulle således råde bod på deres forfædres fejltagelser for at undgå gudindernes straf: Det var som bekendt børnene, der skulle bære dette store ansvar, der dermed var til gavn for alle (Dillon 2002, 59 & 221). Ritualerne havde det fællestræk, at de i begge kulter, på sin vis, var en gentagelse af fortidens begivenheder, men man havde taget ved lære af disse, således at ritualerne ikke resulterede i død, men derimod med indsigt og kundskab (Neils 2003, 151). Der var dog en vis fare i begge ritualer: Athenas arrephoroi skulle bevæge sig ned ad akropolis i nattens mørke (Robertson 1983, 242), og Artemis' arktoi skulle muligvis løbe omkring eller væk fra en levende bjørn (Dillon 2003, 221). I Athenas kult var der meget fokus på objekter; den nye peplos samt det hemmelige indhold i de kurve eller æsker, som pigerne bar på i den natlige rite; deres færd var præget af gåder og mystik, som ganske få, ja selv pigerne selv, ikke var indviet i (Paus. 1.27.3). Kulten i Brauron lader derimod ikke til at være omringet af den samme mystik, da de mange Krateriskoifragmenter, ifølge min overbevisning, ret eksplicit bevidner "bjørnernes" aktiviteter.

Begge kulter var en del af pigernes opdragelsesproces, og ritualerne fungerede som *rites de passage* fra barndom til voksenlivet (Neils 2003, 149); sidstnævnte, som for pigerne i antikken allerede

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

begyndte i 14 års alderen, da de allerede på dette tidspunkt kunne blive giftet bort (Sourvinou-Inwood 1988, 52): Et andet fællestræk var naturligvis, at det var små piger, som havde hovedansvaret for udførelsen af riterne; på peplosscenen og på figur 19, hvor der dog er afbildet præstinder, som har været behjælpelige i de rituelle forberedelser. Pigernes jomfrustatus, og dermed deres renhed, har uden tvivl været en vigtig faktor i udfyldelsen af deres respektive roller og håndteringen af de hellige genstande (Dillon 2002, 37).

Konklusion

På trods af den beskedne mængde antik litteratur, som omhandlede børn, så har disse børn hverken været anonyme eller usynlige. De har tværtimod været en del af det offentlige rum allerede fra en tidlig alder, ikke i den politiske verden, men derimod i den religiøse verden. Børn optræder ofte i den antikke kunst som deltagende i rituelle begivenheder – til tider som havende en birolle og til andre tider en hovedrolle. Som pige kunne man, ifølge Aristofanes, gennem sin barndom være en del af flere kulter: først tjente man som arrephoros for Athena, dernæst kværnede man korn og var ”bjørn” for Artemis, og den sidste religiøse pligt bestod i at være kanephoros, en kurvebærer.

”Peplosscenen”, som er en del af Parthenonfrisen indeholder figurer, der viser kulminationen af én af disse pligter (figur 6): Denne forestiller de to, måske tre, arrephoroi, som fremviser den nyvævede peplos til Athena. Det var nemlig de to udvalgte arrephoroi, som havde ansvaret for at fremstille en ny peplos til Athena Polias statuen, som skulle udskiftes hvert fjerde år. Disse piger boede ét år på Athens akropolis, hvor der udover pligterne også var plads til leg, da der angiveligt har været en boldbane, som pigerne kunne boltre sig på: Opgaven for disse piger har dog ikke været en leg, da netop denne institution blev oprettet, som soning for Aglauros og Herses ulydighed over for Athena: Disse fik overrakt en æske med et hemmeligt indhold, som de under ingen omstændigheder måtte kigge i; da nysgerrigheden ramte, åbnede de alligevel for æsken, hvilket tog livet af dem. De to udvalgte arrephoroi skulle så genleve dette scenarium, ved at bære æsker med et ukendt og mystisk indhold ned af Athens akropolis i nattens mørke. Alene placeringen af netop ”peplosscenen”, i midten lige over indgangen til templet, indikerer budskabets vigtighed og plads i grækernes bevidsthed.

Man kunne som lille pige også tjene Artemis i hendes helligdom i Brauron, hvorfra der er overleveret hundredvis af fragmenter fra små vaser kaldet krateriskoi, som blandt andet viser løbende piger, bjørne, altre og palmetræer: Disse har forestillet riterne, som Artemis’ arktoi, bjørne, udførte. Arkteiafestivalens oprindelsesmyte omhandlede også menneskets svigt og gudindens vrede: Én af Artemis’ hellige bjørne blev dræbt af menneskene, og Artemis krævede derfor, at et vist antal piger tjente

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult Af Sara Ringsborg

hende for en periode, hvis de ville undgå hendes hårde straf. Pigerne bar angiveligt røde kåber, krokotoi, vis symbolværdi er omdiskuteret: Nogle forskere mener, at disse skulle imitere bjørnens pels, mens andre er af den overbevisning, at kåberne skulle henlede tankerne på myterne omhandlende Ifigenia og Kallisto, som knytter sig til Artemis og i høj grad også til denne kult i Brauron. På trods af deres unge alder, fem til 11 år, så bar disse piger et stort ansvar i disse kulter, idet de udførte riter, som skulle forhindre gudinder-nes straf over det attiske folk. Udover, at deres tjeneste var til alles gode, så har det også været en central del i den enkelte piges liv: Kulterne fungerede nemlig som forberedelse til voksenlivet og de mange pligter, der ventede dem der, dvs. i rollen som hustru og mor. Dette understreges og afspejles yderligere i den græske ikonografi generelt, hvor piger i en meget ung alder blev gengivet med fuldt udviklede bryster. Der er flere ligheder end forskelle ved Arrephoria og Arkteiafestivalen, som altså begge satte pigerne på prøvelser, der skulle gavne dem fremover i livet. Denne artikel har også belyst, at der i den græske kunst kan spores forskelle mellem børn og voksne, på trods af Ariès' udtalelser om det modsatte; som fx i "peplos-scenen", hvor figur E35 bærer klæder, der afslører hendes bagdel – en måde hvorpå voksne aldrig ville blive portrætteret i den klassiske antikke kunst, og det samme med de nøgne piger på de små krateriskoi. Ariès påpegede som sagt, at konceptet barndom slet ikke eksisterede i antikken, og de mange opgaver, der ventede de athenske piger, kan da også til en vis grad indikere dette, men som sagt, så var der angiveligt afsat et område til leg, for de to arrephoroi på Athens akropolis. Denne artikel har vist, at børn, her piger, har spillet en aktiv og central rolle i de religiøse kulter i antikken, der ydermere fungerede som en vigtig brik i opdragelsesprocessen.

Børns rolle og betydning i den antikke græske kult

Af Sara Ringsborg

Bibliografi

- Barringer, J.M. 2002: *Hunt in Ancient Greece*, Baltimore.
- Boardman, J. 1999: The Parthenon Frieze, a Closer Look, *Revue Archéologique, Nouvelle Série*, fasc. 2, 305-330.
- Burkhardt, W., oversat af Raffan, J., 1985: *Greek Religion*, Cambridge, Massachusetts.
- Cohen, A. 2007: *Constructions of Childhood in Ancient Greece and Italy*, Princeton.
- Cole, S.G. 2004: *Landscapes, Gender, and Ritual Space*, Berkeley.
- Connelly, J.B. 2007: *Portrait of a Priestess, Women and Ritual in Ancient Greece*, Princeton.
- Davidson, J. 2007: *The Greeks & Greek Love*, London.
- Dillon, M. 2002: *Girls and Women in Classical Greek Religion*, London.
- Ferrari, G.: 2002: *Figures of Speech, Men and Maidens in Ancient Greece*, Chicago.
- Foxhall, L. 2013: *Studying Gender in Classical Antiquity*, New York.
- Golden, M. 2003: Childhood in Ancient Greece, Neils J. & Oakley, J.H (ed), *Coming of Age in Ancient Greece: Images of Childhood from the Classical Past*, Newhaven & London, 13-29.
- Golden, M. 1990: *Children and Childhood in Classical Athens*, London.
- Jenkins, I. 1994: *The Parthenon Frieze*, London.
- Kahil, L. 1977: L'Artemis de Brauron, Rites et Mystère, *Antike Kunst*, 20, 86-98.
- Neils, J. 2001: *The Parthenon Frieze*, Cambridge.
- Neils, J. 2003: Children and Greek Religion, Neils J. & Oakley, J.H (ed), *Coming of Age in Ancient Greece: Images of Childhood from the Classical Past*, Newhaven & London, 139-161.
- Neils, J. & Oakley, J.H 2003: Introduction, Neils J. & Oakley, J.H (ed), *Coming of Age in Ancient Greece: Images of Childhood from the Classical Past*, Newhaven & London, 1-5.
- Pedley, J.G. 2012: *Greek Art and Archaeology*, Upper Saddle River.
- Ridgway, B.S. 1999: *Prayers in Stone, Greek Architectural Sculpture ca. 600-100 B.C.E.*, London.
- Robertson, N. 1983: The Riddle of Arrhephoria at Athens, *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 87, 241-288.
- Simon, E. 1983: *Festivals of Attica*, Madison.
- Sourvinou-Inwood, C.1988: *Studies in Girls' Transitions, Aspects of the Arkteia and Age Representation in Attic Iconography*, Athen.
- Tortzen, C.G. 2009: *Antik Mytologi*, København.